

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

PODPORA NADANÝCH ŽÁKŮ V INKLUZIVNÍM PROSTŘEDÍ

PaedDr. Renata Kovářová, Ph.D.

Studijní opora - vzdělávací modul pro koordinátory inkluze

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVYCHOVY

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

Tato publikace vznikla v rámci projektu OP VVV „Škola pro všechny: Inkluze jako cesta k efektivnímu vzdělávání všech žáků“, reg.č. CZ.02.3.61/0.0/0.0/15_007/0000210, který je spolufinancován Evropskou unií.

Publikace neprošla jazykovou úpravou.

© Renata Kovářová

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Slovo úvodem

Současný trend inkluzivního vzdělávání s sebou může přinést mnoho pozitivních faktorů, které se odrazí jak v životě dětí s jinakostí, tak i v životě dětí běžné populace. Pro žáky nadané a mimořádně nadané se otevírá širší cesta podpory a rozvoje jejich potenciálu, která je zakotvena v legislativních normách. To je ovšem pouze jedna strana mince. Druhá je ta, že je nezbytné, aby ve školách byli odborníci, kteří nejen vědí, jak tyto možnosti využít, ale také aby k tomu měli dostatek prostoru. Nemám tím na mysli pouze finance na vhodné pomůcky a didaktické materiály, ale také organizační a personální zabezpečení. K tomu, aby společné vzdělávání bylo efektivní, je nezbytné, aby ve školách působili odborníci, kteří budou pedagogům nápomocni při vytváření vhodného prostředí a následně se zapojili i do vlastní práce s dětmi. Za jednoho z těchto odborníků může být považován právě koordinátor inkluze, který přesně zná prostředí a specifika dané základní školy i širší sociální zázemí žáků.

Zaměříme-li se na žáky nadané a mimořádně nadané, je nezbytné si odpovědět na základní otázky. *Kdo je nadaný a mimořádně nadaný žák? Jak jej můžeme poznat? Jaké máme možnosti práce s nadaným žákem? Kdo nám může být nápomocný při efektivní edukaci nadaných a mimořádně nadaných žáků?* Právě tyto otázky a ještě některé další se snaží text, který se Vám dostává do rukou, zodpovědět.

Mnoho úspěchů při naplňování inkluzivních záměrů
přeje autorka

Obsah

Slovo úvodem	3
Obsah	4
1 Nadaný a mimořádně nadaný žák v současné pedagogické realitě	5
1.1 Mýty o nadaných	5
1.2 Charakteristiky nadaného a mimořádně nadaného žáka.....	8
2 Identifikace a vzdělávání nadaných žáků	12
2.1 Identifikace nadaného žáka.....	12
2.1.1 Identifikace nadaného žáka v základní škole	13
2.1.2 Identifikace nadaného žáka ve školském poradenském zařízení	14
2.2 Vzdělávání nadaných žáků v základní škole	15
2.2.1 Společné vzdělávání	16
2.2.2 Vzdělávání v samostatných třídách pro nadané žáky.....	17
3 Možnosti dalšího rozvoje nadání	20
3.1 Organizace zaměřující se na podporu intelektového nadání ve volném čase.	20
3.2 Organizace při České radě dětí a mládeže	22
3.3 Inspirativní hry a hlavolamy pro rozvoj nadaných dětí a žáků ve škole i ve volném čase.....	22

1 Nadaný a mimořádně nadaný žák v současné pedagogické realitě

Cíle a výstupy

Po prostudování této kapitoly byste měli být schopni:

- pochopit podstatu jednotlivých mylných názorů ve vztahu k nadaným jedincům;
- definovat nadaného a mimořádně nadaného žáka v návaznosti na školní praxi;
- pochopit heterogenitu skupiny nadaných žáků a znát pozitivní i negativní charakteristiky vztahující se k učení.

Časová náročnost

První kapitola představuje základní vstup do problematiky nadaných v návaznosti na současné platné legislativní normy. Čas na prostudování bude odvislý od dosavadních zkušeností frekventantů a také na motivaci pro studium dané problematiky.

1.1 Mýty o nadaných

Naše současná školská legislativa diferencuje termín nadaný a mimořádně nadaný žák, jehož vymezení se budeme věnovat v následující kapitole. Zde na tomto místě je důležité podotknout, že pro účely tohoto textu budeme používat nadaný žák (kromě zmíněného vymezení).

Podstata problematiky nadaných je v tom, že nadání se u každého jedince projeví svým osobitým způsobem. Každý nadaný člověk je nadán jiným druhem (druhy) nadání, které se vyskytuje v nejrůznější intenzitě. Jednotlivé druhy nadání se mohou také různě kombinovat. Méně pochopitelné je, i pro některé odborníky, že u jednoho člověka se může společně vyskytovat jak nadání, tak i určitý typ znevýhodnění (např. specifické poruchy učení, ADHD, poruchy autistického spektra apod.).

Na základě provedených výzkumů můžeme stanovit základní mýty, které se o nadaných u nás stále tradují. (srov. Lazníbatová, 2003, Machů, 2006, Vondráková, 2009, Havigerová, 2011). Mýty rozdělíme do několika oblastí. Pokud budete pozorně číst, zjistíte, že některá tvrzení si protírečí.

První oblastí je přirozeně škola, zájem o školu a školní prospěch.

- Nadaní dostali vše zadarmo, bez námahy;
- dovedou se uplatnit sami bez pomoci okolí;
- jsou úspěšní ve všech oblastech;
- mají zájem o školní výuku;
- mají výborný prospěch;
- ve škole znají odpověď na každou otázku;
- učitel zaregistrouje nadaného žáka již během prvních společných hodin;
- nadaní jsou u učitelů oblíbení, dobře se jim s nimi pracuje;
- neměli by se učit číst, psát, počítat v předškolním věku, jinak se ve škole budou nudit;
- učitelé sami umí nadané žáky identifikovat;
- musí být přísněji hodnoceni;
- nadaní se v běžné třídě rozvíjejí tím, že dělají „pomocníka“ učiteli;
- není vhodné dávat nadaným zvláštní úkoly během vyučování, sami si ve volném čase něco najdou a budou se rozvíjet;
- aby se nadaný nenudil, dáváme mu úkoly do té doby, než bude hotov zbytek třídy.

Již v této oblasti zaznamenáváme tvrzení, která si vzájemně odporují (poslední dvě). Není natolik varující, když dáme nadaným prostor, aby si sami našli, o co mají zájem. Nezbytné ale je dát jim prostor, aby to mohli prezentovat. Tato situace nemůže být pravidlem v každé vyučovací hodině. Na druhou stranu je trestuhodné, jestliže nadanému žákovi dáváme kvalitativně stejné úkoly, abychom tzv. „zabili čas“, než budou ostatní hotovi se zadanou prací. Žákům můžeme připravit další úkoly, ale takové, které budou na kvalitativně vyšší úrovni.

Nicméně podíváme-li se na ostatní výše uvedená tvrzení, můžeme říci, že pokud by byla pravdivá, pak práce s nadanými žáky by byla pro každého učitele radostí a zadostiučiněním. Situace ve školách je však jiná. Máme stanovenou základní typologii nadaných žáků, které se budeme věnovat v následujících kapitolách, a i od ní se odvíjí zájem o školu a obecně vstřícnost vůči školské praxi. Nicméně můžeme konstatovat, že nadaní žáci mají primárně zájem o nové a aktuální informace, přičemž oblasti jejich zájmů se mohou rozcházet s tím, co je obsahem výuky v daném ročníku a jednotlivých obdobích.

Další oblastí, ve které se mýty projevují, jsou osobní charakteristiky nadaných žáků:

- nadaní jsou od přírody samotáři, nepotřebují společnost, vystačí si sami;
- nejdůležitější je pro ně vysoké nadání;
- dávají okázale najevo, že jsou lepší, než ostatní;
- jsou poslušní, spořádaní a „umějí se chovat“;
- pokud se nadaným budeme věnovat, budou více domýšliví;

- pro nadané je příjemné, když je ostatním dávají za vzor;
- nadaní jsou úspěšní v praktickém životě.

Výše uvedená tvrzení samozřejmě mohou pro jistou skupinu nadaných žáků platit, i když zcela jistě ne bez zbytku. Naopak vzhledem k vysoké sebekritičnosti má mnoho nadaných žáků pocity méněcennosti. Také nelze jednoznačně říci, že nadaní jsou úspěšní v praktickém životě. Jistě všichni známe vysoce nadané jedince, kteří jsou v praktickém životě „zcela nepoužitelní“.

Dalšími oblastmi, kde se mylná tvrzení o nadaných manifestují, je emoční a sociální oblast.

Jsou to oblasti, ve kterých jsou nadaní paradoxně velmi nejistí, přesto mnohá tvrzení, která níže uvádíme, stojí ve vzájemné oponici.

- Nadaní jsou sociálně nepřizpůsobiví;
- své schopnosti umí ukázat a projevit;
- vzhledem ke svému nadání musí být zodpovědnější než jejich vrstevníci a zodpovídat i za ně;
- nebudou-li integrováni v běžných školách, nenaučí se základním sociálním dovednostem;
- jedině v běžné třídě získá cit pro sociální rozdíly;
- v případě, že budou v samostatných třídách, budou vychováváni jako elita a nebudou schopni ochotně akceptovat ostatní (méně nadané) jedince.

Objevují se mylné názory, že pokud nebude nadaný žák v čas konfrontován s žáky běžné populace, není možné jej později začlenit do společnosti. Hlavní problém bude v tom, že nebude schopen akceptovat odlišnosti jiných osob. Na tomto místě musíme podotknout, že je to u nadaných dětí velmi individuální. Důležité je, abychom je podporovali v rozvoji jejich schopností a dopřáli jim prostor pro jejich prezentaci. Žáci nadaní často potřebují výraznou podporu, jelikož jejich sebekritičnost a emoční labilita je mohou brzdit v rozvoji a způsobovat pocity méněcennosti.

Poslední, ale jistě nezanedbatelnou oblastí, kde se mýty objevují, je zázemí nadaných žáků.

- pouze nadaní rodiče mohou mít nadané děti;
- nadaní jsou „výtvorem“ ambiciozních rodičů;
- z nadaných dětí se automaticky stávají géniové;

Je nasnadě, že rodičovská podpora výrazně ovlivní kterékoliv dítě. Děti, které jsou v rodině rozvíjeny a podporovány, mohou mít větší míru sebehodnocení a sebepojetí. Každý učitel ví, že je nutná spolupráce mezi rodinou a školou při vedení jakéhokoliv dítěte. Na druhé straně z výrazné, popř. jednostranné rodičovské podpory, mohou občas plynout nedorozumění mezi rodinou a školou.

1.2 Charakteristiky nadaného a mimořádně nadaného žáka

Přestože nelze pominout fakt, že nadaní a mimořádně nadaní žáci tvoří výrazně heterogenní skupinu, je potřeba specifikovat, koho do této kategorie řadíme. To zejména proto, aby bylo možné rozhodnout, jakou podporu žákům poskytovat. Vyhláška č. 27/2016 Sb. v § 27 diferencuje nadaného a mimořádně nadaného žáka. Za nadaného žáka je dle výše uvedené vyhlášky považován žák, *který při adekvátní podpoře vykazuje ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.* Mimořádně nadaného žáka potom charakterizuje jako žáka, *jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvorivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.*

Tato specifikace může být důležitá pro nastavení dalších podpůrných opatření, která se vztahují ke vzdělávání nadaných žáků. O těch budeme pojednávat v následujících kapitolách. Pro potřeby pedagogické činnosti je nutné stanovit základní charakteristiky, kterými se nadaný žák v jednotlivých vývojových obdobích může projevovat. Je to velmi obtížné a existuje několik seznamů charakteristik. Některé ukazují na kvalitativně odlišné myšlenkové pochody, které odpovídají rozdílům mezi mladšími a staršími žáky. V každém případě je nutné si uvědomit, že heterogenita se objevuje v několika ohledech (Kovářová, 2013):

- v pohlaví jedinců, včetně typického profilu nadání;
- vertikální hledisko – stupeň nadání;
- horizontální hledisko – oblast (oblasti) nadání;

Jak již bylo výše zmíněno, na specifika nadaných můžeme nahlížet z různých úhlů pohledů. Existují seznamy disproporcí mezi jednotlivými sledovanými oblastmi, kdy na jedné straně žáci vynikají v určité oblasti, na druhé straně zaostávají v jiné. My se v následující části zaměříme zejména na charakteristiky učení u nadaných jedinců. Ty jsou odpozorovány ze školní i domácí práce nadaných žáků a můžeme je shrnout do následujících bodů (srov. Mönks, Ypenburg, 2002, Lazníbatová, 2003, Hříbková, 2005, Kovářová, 2013):

- relativně dobrá adaptace v novém učebním prostředí;
- preference individuálního učení (tempa) před skupinovým;
- samostatné vyhledávání potřebných informací a orientace v nich;
- znalosti v oblasti zájmu přesahují požadovaný rozsah a hloubku učiva, problém je, že někdy se oblast zájmu žáka nesetká s učivem daného předmětu nebo ročníku;
- učení prostřednictvím experimentování;
- preference problémových úloh;
- tendence ke strukturování řešeného problému;

- nezájem o mechanické a paměťové učení;
- preference vlastního tempa při vypracování úkolu;
- snaha o dokonalé provedení úkolu;
- častá polemika s učiteli;
- potřeba prezentace svých znalostí před ostatními.

Přestože výše uvádíme jisté charakteristiky, není možné předpokládat, že se všechny vyskytují u všech nadaných žáků. Postupem času se prosazuje osobnostně - vývojový přístup k problematice nadání a v souladu s tím se více prosazuje fakt, že k podávání vysokého výkonu jsou nezbytné osobnostní předpoklady. Prosto se pozornost odborníků obrací ke studiu motivačních, emocionálních a sociálních charakteristik.

V souladu s výše uvedenými charakteristikami učení můžeme poukázat ještě specifikaci pozitivních a negativních charakteristik dle Winebrennerové, které se mohou u nadaného jedince společně projevit. (srov. Fořtík, Fořtíková, 2007, Machů, 2010, Kovářová, 2013)

Tabulka 1 - Pozitivní a negativní charakteristiky nadaných podle Winebrennerové

Pozitivní charakteristiky	Negativní charakteristiky
Extrémní vyspělost v kterékoli oblasti učení a výkonu	Odmítají práci nebo pracují nedbale
Přítomnost asynchronního vývoje znamená, že v některých oblastech jsou nadání výrazně popředu, ale v jiných naopak	Jsou nervózní při pro ně pomalém tempu práce, kterým pracují ostatní žáci. Nevidí dostatečné výsledky své práce.
Široká slovní zásoba a vyspělý jazykový projev	Protestují proti rutinní a předvídatelné činnosti
Výborná paměť	Vyžadují vysvětlení, proč mají dělat určité činnosti jistým způsobem
Schopnost učit se rychle a bez pomoci druhých	Odmítají příkazy
Zvládají složité myšlenkové operace	Sní v průběhu dne
Vykazují vysokou úroveň práce s abstraktními myšlenkami s minimem konkrétní zkušenosti pro pochopení.	Bývají panovačné k učitelům i žákům
Pochopí jasně vztahy příčiny a následku, vztahy a souvislosti.	Chtějí ovládnout veškeré diskuse
Navrhují neotřelé způsoby řešení problémů	Jsou netolerantní k nedostatkům, a to jak svým, tak i k ostatním
Dávají přednost náročným úkolům	Přecitlivě reagují na kritiku
Jsou nadšenými pozorovateli	Odmítají se podřídit

Mohou mít mnoho koníčků a zájmů	Odmítají kooperativní učení
Mívají velkou míru energie	Ruší spolužáky při práci
Pracují vlastním způsobem, nezávisle, nejraději zcela samostatně.	Mohou se stát „trídním šaškem“
Mívají cit pro krásno, lidské pocity, emoce a očekávání.	
Mívají zvýšený smysl pro spravedlnost, morálku, často se zajímají o globální problémy.	
Mívají sofistikovaný smysl pro humor.	

Zejména z výše uvedených negativních charakteristik je patrné, že práce s nadaným žákem nemusí učitelů, ale ani rodičům přinášet vždy uspokojení. Zaujmout nadané žáky je velmi obtížné a je potřeba jim nastavit jasné hranice, které budou všichni zúčastnění akceptovat. Lze to docílit díky tomu, že nadaní žáci bývají často přístupní logickým argumentům.

Souhrn

V této kapitole jsme se seznámili se základním pojetím nadaných a mimořádně nadaných žáků zejména z pohledu školní praxe. Seznámili jsme se s jednotlivými charakteristikami nadaných, zdůraznili jsme heterogenitu této skupiny žáků, z čehož samozřejmě vyplývá i diferencovaný přístup k jednotlivým nadaným žákům. V neposlední řadě jsme se dotkli mylných názorů, které o nadaných, které jsou směrem k nadaným žákům často prezentovány jak laickou, tak i odbornou veřejností.

Pojmy k zapamatování

- Nadaný žák, mimořádně nadaný žák – vymezuje vyhláška č. 27/2016 Sb.
- Heterogenita skupiny nadaných žáků – dle pohlaví, oblastí zájmů, stupně nadání
- Charakteristiky nadaných ve vztahu k učení
- Pozitivní a negativní charakteristiky nadaných

Doporučené zdroje

Další informace můžete získat jak z odborných publikací, tak i z internetových stránek.

Odborné publikace:

1. JURÁŠKOVÁ, Jana. *Základy pedagogiky nadaných*. Praha: IPPP ČT, 2006. ISBN 80-86856-19-4.
2. STERNBERG, Robert, Jeffrey. *Úspěšná inteligence*. Praha: Grada Publishing, s. r. o., 2001. ISBN 80-247-0120-0.
3. TOUGH, Paul. *Jak mít úspěšné dítě*. Brno: Edika, 2014. ISBN 978-80-266-0180-7.

Internetové stránky:

1. Centrum rozvoje nadaných dětí: www.nadanedeti.cz
2. Centrální bod systému podpory nadání: www.talentovani.cz
3. Společnost pro talent a nadání: www.talent-nadani.cz
4. Organizace věnující se péči o mimořádně nadané děti: www.centrumnadani.cz

Literatura

1. FOŘTÍK, Václav, FOŘTÍKOVÁ, Jitka. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopnosti*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-297-3.
2. HAVIGEROVÁ, Jana Marie. *Pět pohledů na nadání*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3857-4.
3. HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a nadaní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-213-X.
4. KOVÁŘOVÁ, Renata. *Nadaný žák v kontextu doby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-7464-394-1.
5. LAZNIBATOVÁ, Jolana. *Nadané diéta, jeho vývin vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: IRUS, 2003. ISBN 80-89018-53-X.
6. MACHŮ, Eva. *Rozpoznávání a vzdělávání rozumově nadaných dětí v běžné třídě základní školy*. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-210-3979-5.
7. MACHŮ, Eva. *Nadaný žák*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-197-3.
8. MÖNKS, Franz Josef, YOPENBURG, Irene H. *Nadané dítě*. Praha: Grada Publishing a. s., 2002. ISBN 80-247-0445-5.
9. VONDRAKOVÁ, Eva. *RVP ZV a zkušenosti s nadanými a mimořádně nadanými žáky na 1. stupni ZŠ*. Raabe 2009.

Legislativní normy

1. Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

2 Identifikace a vzdělávání nadaných žáků

Cíle a výstupy

Cílem této kapitoly je podat základní informace o:

- možnostech identifikace nadaných žáků ve škole a školském poradenském zařízení;
- možnostech vzdělávání nadaných žáků na základě současné platné legislativy;
- podpůrných opatřeních, kterých je možné pro vzdělávání nadaných žáků využívat.

Časová náročnost

Časová náročnost k prostudování této kapitoly závisí na zájmu jednotlivých frekventantů. Vlastní text jistě nezabere více než 2 hod. času. Na druhou stranu zde uvádíme odkazy na webové stránky a další koncepční materiály, na kterých se frekventanti kurzu mohou dovědět podrobnější informace. Předpokládáme, že nejvýše 1 hodinu času zabere splnění úkolu, který je specifikován na konci kapitoly.

2.1 Identifikace nadaného žáka

Již od roku 2009 se vytvářejí v ČR různé koncepce, které se zaměřují na identifikaci a následné vzdělávání nadaných žáků. V současné době je v platnosti *Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014 – 2020*. Tato koncepce je na rozdíl od předchozích zaměřena širěji, tzn., že se neomezuje pouze na cílovou skupinu (mimořádně) nadaných dětí, žáků a studentů, nýbrž na podporu identifikace, rozvoje a uplatnění nadání všech dětí, žáků a studentů. Jedná se tedy o podporu všech druhů a stupňů nadání, včetně jejich následné podpory a finančního zabezpečení. Na tento požadavek navazuje i vyhláška č. 27/2016 Sb., kde je v § 27 odst. 3 řečeno, že nadání žáka včetně jeho vzdělávacích potřeb provádí ve spolupráci se školou, kde se žák vzdělává, školské poradenské zařízení. Nově je zde specifikováno, že *pokud se nadání žáka projevuje v oblastech pohybových, manuálních nebo uměleckých dovedností, vyjadřuje se školské poradenské zařízení zejména ke specifikům žákovy osobnosti, která mohou mít vliv na průběh jeho vzdělávání, a míru žákova nadání zhodnotí odborník v příslušném oboru, jehož odborný posudek žák nebo zákonné zástupce žáka školskému poradenskému zařízení poskytne*. Nově je zde tedy specifikováno, jak probíhá diagnostika žáka, jehož nadání se projevuje v jiných oblastech, než je intelektové nadání.

2.1.1 Identifikace nadaného žáka v základní škole

Nadání představuje celý soubor znaků, charakteristických projevů, které pokud se prezentují v globále, potvrzují, že se jedná o výjimečné nadání. Problém nastává v případě, že ne vždy se tyto znaky globálně projevují, zůstávají skryté (latentní). Důvod nerozpoznaného nadání může být umocněn i nekompetentností rodičů, učitelů a dalších odborníků.

Vzhledem k včasnemu zavedení ideálních podpůrných opatření u nadaných žáků, je vhodné identifikovat nadání co nejdříve. U některých dětí se může projevit již v předškolním věku, u jiných se manifestuje až ve škole. Současný trend společného vzdělávání velí, aby byly všechny děti vzdělávány společně za využívání adekvátních podpůrných opatření, pokud je to nezbytné. U žáků nadaných je většinou na kompetencích učitele, aby jejich nadání rozpoznal a identifikoval. Nelze zde samozřejmě opomenout spolupráci s rodiči dítěte. Na druhou stranu je nutné uznat, že učitelé nemají diagnostické nástroje, které by potvrdily nadání žáka, proto jako hlavní metody využívají pozorování a analýzu prací žáka, které doplňují rozhovory s žákem i rodiči. K tomu, aby byli schopni nadání identifikovat, potřebují znát charakteristiky nadaných a jisté identifikační postupy.

Vlastní identifikační proces můžeme z hlediska intence členit na **nezáměrný a záměrný**. Hříbková (2005) připomíná, že identifikaci zaměřujeme především na latentní případy. Aby mohla být identifikace cíleně záměrná, musel by být vytvořen takový systém a identifikační postup, do kterého by mohlo vstoupit každé dítě.

Základní postupy v identifikaci nadaných žáků na základních školách:

1. Vycházíme z nezáměrné identifikace, přičemž za základní metody můžeme považovat pozorování, analýzu výsledků práce a jejich porovnávání s výkony ostatních žáků ve třídě. Učitel zde bere v potaz i názory dalších učitelů, rodičů a vrstevníků potenciálně nadaného dítěte.
2. Jestliže se žák jeví jako potenciálně mimořádně nadaný, nastupuje záměrná identifikace, jejímž cílem je vytvořit celkový profil žáka z pohledu učitele. Ten zejména:
 - sleduje sociální začlenění žáka v kolektivu vrstevníků;
 - vyhodnocuje emoční charakteristiky;
 - pozoruje specifické faktory, jako jsou motivace, vytrvalost, rozsah zájmů apod.;
 - sleduje úroveň tvořivosti ve školních pracích;
 - cíleně žákovi připravuje náročnější úkoly a vyhodnocuje, jak se s nimi vyrovnává.
3. Na základě analýzy všech zjištění učitele dokreslenými informacemi ostatních pedagogů a rodičů je možná další úroveň identifikace a případné potvrzení nadání žáka ve školském poradenském zařízení.

V současném pojetí identifikačního postupu musíme vycházet z jednotlivých stupňů podpůrných opatření, které jsou stanovené ve vyhlášce č. 27/2016 Sb. V případě, že dítě do základní školy nepřichází jako dítě nadané či mimořádně nadané (diagnóza by musela být stanovena školským poradenským zařízením, nejčastěji pedagogicko-psychologickou poradnou), je první rozhodnutí o dalším postupu na samotné škole. Na tomto místě by do identifikačního procesu měli vstupovat učitelé, kteří žáka vzdělávají, školní speciální pedagog, školní psycholog, popř. rodiče. Často je totiž učitel upozorňován na nadání dítěte právě rodiči. V případě, že učitel shledá u dítěte akcelerovaný vývoj, může mu nastavit poskytování 1. stupně podpůrných opatření. Tento stupeň podpůrných opatření v oblasti nadání zajišťuje podporu bud' pro žáky, kteří jsou potencionálně mimořádně nadaní (a čekají na potvrzení ŠPZ) nebo se u nich mimořádné nadání nepotvrdí, ale přesto vykazují oproti svým vrstevníkům zvýšené nadání v určitých oblastech (Zapletalová, Mrázková, 2014).

2.1.2 Identifikace nadaného žáka ve školském poradenském zařízení

Následující krok po pedagogické diagnostice a vyhodnocení *Plánu pedagogické podpory* je vyšetření ve školském poradenském zařízení, nejčastěji pedagogicko-psychologické poradně (dále PPP). Dochází zde ke komplexní psychologické a speciálně pedagogické diagnostice. Byl sestaven *Standard komplexního vyšetření mimořádného (intelektového) nadání* (dále *Standard*), který vymezuje sledované oblasti nutné ke komplexnímu vyšetření mimořádného nadání. Jedná se o následující oblasti (srov. Standard, Kovářová, 2013):

- anamnestická data (rodinná a osobní anamnéza);
- celková intelektová úroveň a profil intelektových schopností;
- tvořivost;
- osobnost;
- sociální a komunikační dovednosti;
- matematické schopnosti a dovednosti;
- úroveň čtení a psaní;
- další školní znalosti a dovednosti;
- specifika práce s učivem a strategie myšlení (učební a kognitivní styly);
- dílčí kognitivní funkce (percepce, pozornost a paměť), lateralita, grafomotorika;
- motivace a zájmy, ev. profesní orientace;
- mimořádné výkony a produkty v oblasti školní a mimoškolní (např. na základě portfolia) jakožto konkrétní projevy nadání.

Psychologická diagnostika má v identifikačním procesu nadání již nezastupitelné místo. Komplexní psychologická diagnostika mimořádného nadání by měla zahrnovat analýzu dat z rodinné a osobní anamnézy, administraci standardizovaného komplexního individuálního testu rozumových schopností, posouzení tvořivosti, zjištění osobnostních

charakteristik a vlastností (včetně sociálních a komunikačních dovedností), analýzu výsledků pedagogické diagnostiky učitelů zaměřené na různé charakteristiky osobnosti dítěte/žáka a na jejich projevy v jeho chování, zjištění specifík práce s učivem a strategií myšlení (učební a kognitivní styly včetně metakognitivních strategií), posouzení pracovních charakteristik a volných vlastností (včetně seberegulace a seberízení ve vztahu k učení), analýzu motivace a zájmové činnosti, případně dle potřeby též profesní orientace.

Na psychologickou diagnostiku navazuje i speciálně pedagogické vyšetření. Speciálně pedagogické vyšetření je v rámci mimořádného nadání poměrně novou záležitostí. Konkrétní oblasti diagnostiky spatřujeme v úrovni, čtení, psaní, počítání, grafomotorice, lateralitě, vizuomotorice, prostorovém vnímání a pravolevé orientaci, sluchové percepce, zrakové percepce a úrovni matematických schopností.

Jeho nedílnou součástí je rovněž posoudit, jakým způsobem si dítě/žák jednotlivé školní dovednosti osvojuje. Je třeba zjistit míru jeho samostatnosti či potřebné dopomoci a prozkoumat, jak při osvojování školních dovedností využívá své předchozí zkušenosti a jak získané dovednosti a znalosti aplikuje. Při identifikaci nadání ve školním věku je úkolem speciálně pedagogického vyšetření posouzení úrovně schopností a dovedností potřebných pro zvládání trivia, posouzení úrovně školních dovedností a jejich porovnání s intelektovými kapacitami jedince. Případné snížení školních dovedností ve srovnání s rozumovými schopnostmi žáka nemusí být v běžné praxi zřetelné. Jedinci s vysokými rozumovými předpoklady mohou zpočátku výuky svá různá dílcí oslabení do jisté míry kompenzovat či se naopak mohou v běžné školní praxi jevit jako jedinci s nižšími rozumovými kapacitami, než je tomu ve skutečnosti. U žáků s mimořádným nadáním tak hrozí větší riziko pozdějšího odhalení případných poruch učení a tím je ohroženo včasné zahájení potřebné intervence (*Standard..., s. 40*).

Na základě konečného vyhodnocení všech získaných údajů pracovníci PPP napíší zprávu z vyšetření a doporučení. Zprávu z vyšetření získává zletilý žák, v případě nezletilého žáka zákonné zástupce. Doporučení obdrží jak zletilý žák, popř. zákonné zástupce, tak i škola. Pracovníci školy jsou povinni podle doporučení postupovat.

2.2 Vzdělávání nadaných žáků v základní škole

Volba vzdělávacích strategií nadaných žáků je různá, pokud ji chceme zjednodušit, můžeme uvést dva základní proudy. Jedná se o společné vzdělávání formou inkluze a vzdělávání v samostatných třídách nebo školách. V České republice je nyní preferován trend společného vzdělávání, přesto jsou vytvářeny i samostatné třídy pro nadané žáky.

2.2.1 Společné vzdělávání

V současné době je v naší republice podporováno společné vzdělávání, přičemž žákům s nadáním je možné poskytnout podpůrná opatření k naplnění jejich vzdělávacích potřeb. Nadaní a mimořádně nadaní žáci mohou využívat podpůrných opatření 1. – 4. stupně v závislosti na stupni nadání, popř. přidruženým problémům. V případě kombinovaného postižení může být doporučen i 5. stupeň podpůrných opatření. Mezi podpůrná opatření, kterých je možné využívat, patří individualizovaná výuka, individuální vzdělávací plán (dále IVP), speciálně pedagogická péče, odlišné metody a formy práce. Možné je i využití asistenta pedagoga, zejména v případě přidruženého postižení.

Nezávisle na tom, zda bude nadanému žákovi vypracován IVP nebo dojde k úpravám jeho vzdělávání formou individualizace výuky bez IVP, při péči o rozvoj jeho nadání a hledání možností a způsobů obohacování jeho výuky je vždy potřeba mít na mysli následující fakta (srov. viz *Standard...*):

- vzdělávací obsah musí vycházet z logické struktury tématu;
- cílem výuky je vést žáka k porozumění struktuře oboru/tématu a k jeho chápání v souvislostech včetně těch mezioborových;
- učitel by měl žáka podporovat v aktivním poznávání a objevování/vytváření struktury poznávaného a v rozvoji a uplatňování jeho tvořivosti;
- osvojování zajímavých a rozšiřujících znalostí a dovedností by mělo vždy probíhat v návaznosti na logický rámec tématu, ze kterého se vychází;
- jak obohacování učiva, tak případná akcelerace vzdělávání jsou intervence, které musejí být podloženy odpovídající diagnostikou;
- žák se však má učit nejen to, co ho baví a co mu jde snadno. Je potřeba vést jej i k rozvoji pracovních návyků včetně vytrvalosti a úsilí práce v těch oblastech, které pro něj atraktivní nejsou.

Tyto principy je třeba uplatňovat obecně, platí tedy i při rozvíjení a systematizaci znalostí a dovedností nadaného nejen v oblasti jeho zájmů.

U nadaných žáků můžeme maximálně využít i organizačních úprav, pokud to situace ve škole dovolí (vyhláška č. 27/2016 Sb. § 27 odst. 4-6). Jsou jimi zejména následující:

- ředitel školy může vytvářet skupiny pro nadané žáky, ve kterých se vzdělávají žáci stejných nebo různých ročníků školy v některých předmětech;
- nadaným žákům lze v souladu s vývojem jejich školních dovedností rozšířit obsah vzdělávání nad rámec stanovený příslušným vzdělávacím programem nebo umožnit účast na výuce ve vyšším ročníku;
- nadaní žáci se mohou se souhlasem ředitelů příslušných škol současně vzdělávat formou stáží v jiné škole stejného nebo jiného druhu.

Nadaným žákům je také umožněno, aby postoupili do vyššího ročníku bez absolvování předchozího. K tomu je nezbytné doporučení školského poradenského zařízení a praktického lékaře pro děti a dorost.

2.2.2 Vzdělávání v samostatných třídách pro nadané žáky

Přestože současný trend je společné vzdělávání, jsou v řadách rodičů i odborníků zastánci segregovaného vzdělávání nadaných žáků. Jedná se zejména o vzdělávání v samostatných třídách v běžných základních školách. Tato forma vzdělávání s sebou přináší stejně jako předchozí jisté výhody i nevýhody.

Řada nadaných žáků se vzdělává také ve třídách s rozšířenou výukou některých předmětů. Žáci mohou rozvíjet své nadání i v organizovaných kroužcích a výběrem z volitelných předmětů. Mohou také navštěvovat vybrané hodiny výuky ve vyšším ročníku. Nadaným a talentovaným dětem a žákům se věnují také školská zařízení orientovaná na mimoškolní činnost, zejména domy dětí a mládeže. Pro mimořádně nadané žáky jsou také určena víceletá gymnázia.

Kde a jaké školy se nadaným žákům v jednotlivých krajích ČR věnují, můžete najít na různých webových stránkách. Jednou z nich je webová stránka společnosti Mensa ČR, kde najdete školy, které s touto organizací spolupracují. Pohledem na mapu snadno zjistíte, že nejvíce takovýchto škole je v Praze, ale také na Moravě. Je zde také možné se dovdět, jaké podmínky musí škola splňovat, aby získala statut spolupracující školy.

Jelikož je více organizací, které se zaměřují na podporu nadaných, najdeme spolupracující školy i na jejich webových stránkách. Jedná se např. o Společnost pro talent a nadání, která vznikla již v roce 1989 jako pobočka mezinárodní společnosti ECHA (European Council for High Ability).

V České republice již od roku 2005 působí Centrum nadání, které pořádá různé aktivity pro nadané děti, ale poskytuje podporu i učitelů. Také na jejich webových stránkách najdeme seznam spolupracujících škol.

Na stánkách jednotlivých škol najdete pak bližší informace, co konkrétně pro nadané žáky pořádají a jakým způsobem probíhá výběr žáků do tříd, výuka, mimoškolní aktivity apod.

Poznámka

V roce 2004 byla schválena *Koncepce péče o nadané žáky ve školských poradenských zařízeních pro období 2004–2008*. Tuto koncepci pro MŠMT zpracoval Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR a jejím cílem bylo vytvořit systém péče o nadané žáky ve školských poradenských zařízeních s podporou integračního vzdělávacího modelu těchto žáků.

V roce 2005 byla vydána *Informace ke vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*. Následující koncepcí byla *Koncepce péče o mimořádně nadané děti a žáky pro období let 2009–2013*. Jejím cílem bylo co nejvíce posílit spolupráci všech školských subjektů i nestátních neziskových organizací, které se na péči o nadané podílejí.

Souhrn

Tato kapitola představila možnosti identifikačního postupu u žáků s nadáním, popř. mimořádným nadáním. Jedná se o identifikaci v základních školách i školských poradenských zařízeních, nejčastěji pedagogicko-psychologických poradnách. Nastínili jsme zde i možnosti vzdělávání nadaných žáků, a to jak formou společného vzdělávání, tak i v samostatných třídách určených pro nadané.

Pojmy k zapamatování

- Identifikační proces
- Identifikace – pedagogická, psychologická speciálně pedagogická
- Vzdělávání žáků nadaných
- Podpůrná opatření

Úkoly ke zpracování

1. Účastníci si připraví příklad projevů chování konkrétního nadaného žáka, přičemž budou vycházet jak z teoretických podkladů, tak zejména z vlastní pedagogické praxe. Poskytnou ostatním účastníkům reflexi toho, jak daný případ řeší (řešili).
2. Pokuste se specifikovat výhody a nevýhody společného vzdělávání a vzdělávání v samostatných třídách pro nadané.

Doporučené zdroje

1. BAŠE, Lenka. *Identifikace mimořádně intelektově nadaného žáka*. [on line][cit 2017-02-12] dostupné z:
http://talentovani.cz/documents/10157/16359/SKM_C284e16102016111pdf/72e38770-e4fd-45f1-b192-4eb5c01d8809
2. *Standard komplexní diagnostiky mimořádného (intelektového) nadání*. [on line][cit 2017-02-12] Dostupné z:
http://www.nuv.cz/uploads/rovne_prliezitosti_ve_vzdelavani/nadani/diagnostika/standard_diagnostiky_mn_2016_12_09.pdf

Webové stránky

1. Nevýdělečné apolitické sdružení nadprůměrně inteligentních lidí bez rozdílu rasy a vyznání: www.mensa.cz
2. Společnost pro talent a nadání, kolektivní člen mezinárodní společnosti ECHA: www.talent-nadani.cz
3. Mezinárodní organizace zabývající se nadáním, talentem a vysokou schopností dětí: www.echa.ws
4. Organizace věnující se péči o mimořádně nadané děti: www.centrumnadani.cz

Použitá literatura a zdroje

1. HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadání a nadaní*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7290-213-X.
2. KOVÁŘOVÁ, Renata. *Nadaný žák v kontextu doby*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-7464-394-1.
3. ZAPLETALOVÁ, Jana, MRÁZKOVÁ, Jana. *Metodika pro nastavování podpůrných opatření ve školách ve spolupráci se školskými poradenskými zařízeními 2014* (Upraveno podle vyhlášky č. 27/2016 Sb., 2016). Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2014. ISBN 978-80-7481-085-5.

Strategické a legislativní dokumenty

1. Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období let 2014 – 2020.
2. Standard komplexní diagnostiky mimořádného (intelektového) nadání. [on line] [cit 2017-02-12] Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/rovne_prliezitosti_ve_vzdelavani/nadani/diagnostika/standard_diagnostiky_mn_2016_12_09.pdf
3. Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

3 Možnosti dalšího rozvoje nadání

Cíle a výstupy

Cílem této kapitoly je:

- orientovat se v možných alternativách podpory nadaných žáků;
- seznámit se s konkrétními aktivitami, které jsou cíleny na podporu nadaných žáků.

Časová náročnost

Časová náročnost této kapitoly je obtížně stanovitelná (je individuální), jelikož se jedná o zejména o orientaci na webových stránkách.

Stejně jako je obtížné exaktně identifikovat míru nadání, je obtížné i přesně rozlišit které mimoškolní aktivity jsou pro intelektově nadané žáky vhodné. Dle poznatků pedagogiky volného času je důležitá mimo jiné funkce kompenzační - mimoškolní aktivity by měly vhodně doplňovat školní vzdělávání ve směru k harmonickému rozvoji žáka. Z tohoto pohledu bychom potom mohli označit za vhodnou aktivitu pro intelektově nadané v nejširším slova smyslu v podstatě cokoli.

3.1 Organizace zaměřující se na podporu intelektového nadání ve volném čase

V České republice je několik společností, které se primárně věnují dětem a žákům s nadáním.

Společnost pro talent a nadání (STaN) je česká pobočka organizace ECHA, slouží jako komunikační síť pro podporu výměny informací o nadání mezi učiteli, vědci, psychology a samotnými nadanými. Předsedkyně STaN reprezentuje Českou republiku na mnoha mezinárodních setkáních a konferencích. Společnost pořádá pravidelné Kluby rodičů.

Mensa ČR vznikla v roce 1989 jako národní pobočka společnosti Mensa International fungující od roku 1946. Sdružuje lidi s nadprůměrným IQ, kterým se snaží vytvářet stimulující prostředí pro další rozvoj. Zabývá se výzkumem, testováním IQ, organizací setkání a volnočasových aktivit svých členů a dalšími činnostmi pro zvýšení

intelektuální úrovně české populace. Součástí Mensy ČR je Dětská Mensa (DM), jejímž hlavním posláním je podpora intelektově nadaných dětí ve věku 5 – 14 let.

V rámci této společnosti je realizováno mnoho aktivit cílených na nadané žáky, např.:

- testování IQ pro děti od 5 let – termíny dostupné na webových stránkách;
- realizuje projekt NTC Learning System – projekt rozvoje rozumových schopností dětí v předškolním věku;
- zřizuje Kluby nadaných dětí – přehled lze najít na webových stránkách;
- organizuje Logickou olympiádu;
- organizuje letní kempy, kde se společně setkávají nadané děti z celé ČR;
- organizuje přednášky, semináře a školení;
- organizuje konference.

Talentcentrum je součástí Národního institutu dětí a mládeže. Jedná se o oddělení, jehož zaměstnanci v rámci svých činností vyhledávají, rozvíjejí a podporují nadané a talentované děti. Zejména tedy:

- zabezpečují soutěže, které vyhlašuje MŠMT, např. Pythagoriádu, soutěže v programování, literární a výtvarné soutěže, olympiáda v českém jazyce, v dějepise apod.;
- organizuje projekt Talnet, který je cílený pro mládež se zájmem o přírodní a technické vědy, ale také pro jejich učitele. Jedná se o internetové kurzy, první kurz byl spuštěn v roce 2003 a od té doby se postupně zvyšuje počet kurzů i přijatých studentů. Doporučený věk studentů je od 13 do 19 let.

Centrum nadání vzniklo z iniciativy pedagogů, psychologů a dalších odborníků, kteří se zabývají problematikou mimořádného nadání. Centrum se věnuje podpoře nadaných dětí, jejich rodičů, učitelů i škol. Ve spolupráci se školami zajišťuje diagnostiku nadání, analyzuje stav vzdělávacích programů a navrhuje vhodné možnosti dalšího rozvoje žáků. Dále organzuje vzdělávání učitelů včetně mezinárodních seminářů a pomáhá školám se sestavováním speciálních programů pro nadané i s fundraisingovými aktivitami. Centrum nadání organzuje ve spolupráci s Dětskou Menzou pobytové a příměstské letní tábory pro nadané děti a setkání rodin s nadanými dětmi. Předškolákům nabízí čtyřikrát týdně dopolední klub Malý šikula, kde děti hravou formou rozvíjí mimo verbálních a numerických schopností také postřeh, smysl pro detail, analýzu a syntézu předloženého obrazu a logické myšlení celkově. Náplň klubu neopomíjí ani kompenzační aktivity potřebné pro harmonický rozvoj osobnosti dítěte. Od září 2016 se klub Malý šikula transformoval v program FORTIQ EDUCATION. Jedná se o tři intenzivní programové dny zaměřené na celostní rozvoj osobnosti a intelektu nadaných předškoláků.

Asociace pro mládež, vědu a techniku (dále AMAVET) byla založena v roce 1990 za účelem podpory a rozvoje vědeckých aktivit dětí a mládeže ve volném čase. Vyhledávání nadaných jedinců v oblasti vědy a techniky realizuje AMAVET prostřednictvím soutěže vědeckých projektů studentů středních škol. Soutěž probíhá ve

spolupráci AV ČR každoročně nejdříve v regionálních kolech, odkud nejlepší postupují na celostátní přehlídku. Asociace realizuje své aktivity prostřednictvím Center pro děti a mládež, která často pracují v rámci jiných institucí a klubů AMAVET působících na školách.

3.2 Organizace při České radě dětí a mládeže

Asociace debatních klubů ČR je nevládní neziskovou organizací, spolkem debatérů (dětí a mládeže), jejich učitelů, trenérů a rozhodčích. Asociace debatních klubů, z.s. organizuje v České republice soutěže mezinárodního Debatního programu Karla Poppera v akademickém debatování. Hlavní náplní činnosti je organizace a popularizace soutěží mládeže v akademickém debatování, což je mimoškolní zájmová aktivita rozvíjející dovednosti kritického myšlení, argumentace a rétoriky. Debata probíhá jako argumentační duel dvou stran o dvou až třech členech nad zadанou kontroverzní tezí. Zúčastnění neobhajují vlastní názor, ale losují si pozici afirmace nebo negace. Akademické debatování je určeno talentovaným dětem a mládeži od druhého stupně ZŠ až po studenty VŠ.

Asociace malých debrujáru ČR vznikla v roce 1992 na základě zkušeností z Kanady. Hlavním cílem asociace je umožnit dětem a mladým lidem využívat volný čas k rozvoji schopností a znalostí v oblasti vědy, techniky a ekologie. Základním principem je využití dětské představivosti a hravosti v pokusech směřujících k nenucenému pochopení různých jevů a zákonitostí, objevování vědy a utvářejí nové cesty k poznání a tvořivosti.

Sdružení Mladých ochránců přírody podporuje rozvoj dětí a mládeže se zájmem o přírodu. K jeho hlavním činnostem patří realizace soutěží a tvorba námětů pro činnosti ekologických kroužků a dalších dětských kolektivů, příp. jednotlivců. Ve spolupráci s MŠMT organzuje ekologickou olympiádu, samostatně potom celostátní kolektivní soutěže Zelený list a Stříbrná nit. Na svých internetových stránkách nabízí poradnu, kde nejen zvídavé děti.

Klub Domino, Dětská tisková agentura je spolek, který nabízí dětem se zájmem o psané a mluvené slovo kroužky malých novinářů (Tichá, 2011).

3.3 Inspirativní hry a hlavolamy pro rozvoj nadaných dětí a žáků ve škole i ve volném čase

Při mnoha základních a středních školách, ale hlavně při střediscích volného času existují kluby deskových her s nadstavbou pro rozvoj a podporu rozumových

schopností. Hra je přirozeným způsobem zapojení rozumových funkcí, především pokud jde o hry matematické, logické, verbální či strategické. Mnoho deskových her má také své počítačové varianty a formou účasti v herním klubu je možné někdy špatně socializující nadané děti v kolektivu vrstevníků přivést k interakci s ostatními dětmi. Existuje i Klub přátel deskových her, který má svou webovou stránku (viz seznam literatury).

Proč vůbec užívat deskové hry?

- Protože rozšiřují znalosti žáků zajímavým způsobem, některé hry lze využít přímo ve výuce a obohatit tak vyučování. Nejčastějším předmětem, ve kterém učitelé sahají po hře, je matematika nebo jazyky. V nabídce vydavatelů ale již nalezneme také hry pro další předměty.
- Protože rozvíjí schopnosti žáků - v dnešní době najdeme mnoho her rozvíjejících schopnosti žáků, především logické myšlení, představivost, komunikaci. Najdeme ale i hry zaměřené na postřeh či šikovnost.
- Učí žáky vzájemné komunikaci - mnohé hry vyžadují vzájemnou komunikaci, hráč musí být schopen formulovat svůj požadavek či dotaz, dohodnout se s jiným hráčem.
- Učí žáky respektovat pravidla - každá hra má svá pravidla a žáci se jim musí podřídit. Schopnost respektovat pravidla si pak přenáší i do běžného života.
- Boří bariéry mezi učiteli a žáky - těžko najdete pro žáky větší motivaci než porazit svého učitele. Hry pomáhají ve třídě navodit příjemnou atmosféru s efektivnější výukou (Kovářová, Klugová, 2010).

Níže přinášíme ukázky některých deskových her zaměřených na rozvoj jednotlivých dílčích oblastí. (Kovářová, Klugová, 2010)

Rozvoj verbálních schopností

Cluedo

z nich je hráč po směru hodinových ručiček povinen ukázat. Každý má tužku a může si výsledky svého dotazování zapisovat.

Je napínavá hra pro 3 – 6 hráčů od 7 let. Hráči se snaží pomocí dotazování a logického úsudku v průběhu hry odhalit, kdo je pachatel, kde, čím a co spáchal, které tři karty jsou ukryty na hrací desce – to znamená ty, které jsou mimo hru. Hráči se vždy mohou dotázat na tři věci - jednu

Mám to!

Je hra pro 3 – 8 hráčů od 10 let asi na 20 minut. Systém je jednoduchý – otočte kartu a hod'te kostkou. Váš cíl je co nejdříve najít takové slovo, které odpovídá okruhu na kartě a hozeným kostkám. Speciální kostky ale ztěžují úkol – např. můžete použít pouze některé hlásky, či kterou hlásku slovo obsahovat nesmí. Hra rozvíjí slovní zásobu, postřeh i matematické složky.

Hry rozvíjející plošnou a prostorovou představivost

Pipeline (potrubí)

Je hra pro 2 – 4 hráče od 5 let. Hráči staví potrubí od startovní přípojky směrem k cílové liště. V každém kole se připojí jeden dílek potrubí. Hráč, který jako první zakončí své potrubí na cílové liště, vyhrává. Během hry je možné škodit protihráčům, je zde i velký podíl náhody. Jako jedna z mála deskových her využívá kromě plochy i prostor, u malých dětí tak dobře trénuje manuální zručnost a práci s konstrukčním materiélem.

Blokus

Je hra pro 2 – 4 hráče od 10 let. Hráč má 21 kamenů své barvy, pokládá je na desku, začne ve svém rohu. Nový kámen se musí dotýkat kamene stejné barvy rohem, ale ne stěnou. Cílem je pokrýt co největší plochu svými kameny. Hra je trochu podobná Tetrisu – rozvíjí plošnou představivost, existují různé varianty základové desky, princip hry je ale stejný.

Digit

Je hra pro 2 – 8 hráčů od 6 let. Obsahuje 5 modrých tyčinek a sadu karet, na kterých jsou různé pozice těchto tyčinek. Úkolem hráčů je vždy přemístěním jediné tyčinky získat některý tvar, který mají zobrazený na své kartičce. Hra se dá velmi dobře použít i při práci s předškoláky – můžete jim umožnit přesunout tyčinky dvě nebo použít vzorové karty jako předlohy pro prostorové „stavby“ (orientace v prostoru, pravolevá orientace, nahore dole, schopnost převést správně vzor – lze rozeznat nástin dysfunkcí při opakovaných nesprávných umístěních tyčinek).

Hry na postřeh a vnímání

Cink

Je hra pro 2 – 6 hráčů od 4 let. Hráči postupně otáčí horní kartu ze svého balíčku, na které jsou různé druhy ovoce v počtech od 1 do 5 kusů, přičemž se všichni hráči snaží co nejdříve cinknout na zvoneček uprostřed. Komu se to podaří jako prvnímu, bere všechny do té doby vyložené karty. Hráč, který posbírá během hry všechny karty, vyhrál. Hra rozvíjí u menších dětí početní schopnosti, u ostatních především postřeh. Existuje pro ještě menší děti varianta s klauny – děti nemusí počítat, ale reagují na stejné karty se stejným výrazem klauna (úsměv, smutek apod.).

Pippo

Hra pro 2 - 8 hráčů ve věku od 4 let, délka hry asi 15 minut. Statkář Pippo chová na statku koně, krávy, vepříky, má psy a kočky. Každý večer chodí po statku a počítá je, ale vždy jedno chybí – úkolem je vždy chybějící zvířátko najít na stole mezi kartami samostatných zvířat - doplňuje 5. zvíře chybějící na kartě se 4 zvířaty různých barev – musí doplnit chybějící zvíře ve správné chybějící barvě (na kartě je např. žlutý pes, fialová kráva, modrý kůň, zelený vepřík, zvíře, které musí hráč najít, je v tomto případě červená kočka). Hra cvičí postřeh, ale také učí nejmenší děti barvy a zvířátka.

Poznámka

Podpora vzdělávání Mimořádně intelektově nadaných dětí (MiND). V ČR je ve věku 5 - 18 let cca 170.000 dětí s IQ vyšším než 115 a dětí s celkovým průměrným IQ vyšším než 130 je přes 42.000. Tyto děti jsou pro český národ hotovým pokladem, v mnoha případech však často podceňovaným a nevyužívaným potenciálem. Tisíce z nich nejsou vůbec identifikované, ba naopak, dle osobnostních projevů některých z nich jsou poměrně často označované jako „zlobivci, nevychovanci, problémoví, apod.“ A jak říká prof. Erika Landau:

„*U dětí, jejichž konstruktivní schopnosti nejsou podporovány, vystává nebezpečí, že svou inteligenci využijí pro destruktivní cíle.*“

(prof. Erika Landau, *Odvaha k nadání*)

V naší republice zatím bohužel nefunguje ucelený systém podpory dětí s mimořádným rozumovým nadáním. Poměrně pestrá je nabídka volnočasových aktivit, v oblasti vzdělávání, které respektuje i osobnostní profil každého z nich. Chybí zejména:

- ověřený a efektivní model vzdělávání MiND;
- potřebné vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti péče o MiND;
- výměna zkušeností se vzděláváním MiND (sdílení materiálů, metodik, nápadů, předávání zkušeností,...);
- finanční i materiální zajištění zvýšených nároků na výuku MIND (učební pomůcky, asistenti pedagoga, náklady na stáže žáků, výzkumnou činnost apod.);
- včasná diagnostika MiND zohledňující intelektové (IQ) i osobnostní charakteristiky (spolupráce ZŠ-MŠ-pedagogicko-psychologické poradny je nedostatečná).

Právě proto se zrodil **Qiido** - nadační fond, který podporuje rozvoj intelektového potenciálu a sociální inteligence dětí s mimořádným rozumovým nadáním za účelem zvýšení ekonomické prosperity a celosvětového renomé ČR. Qiidem vytvořený model vzdělávání a výchovy MiND svou 5- bodovou jedinečností umožňuje základním školám naplňovat specifické vzdělávací potřeby takových žáků:

- komplexností pohledu na danou problematiku;
- intervencí přímo ve vzdělávacím procesu;
- systematickou a kontinuální podporou pedagogů i rodičů;
- rozvojem kognitivních vědomostí i sociálních dovedností dětí;
- klíčovými hodnotami: kreativitou a empatií.
-

Souhrn

V této kapitole nabídneme přehled možných aktivit k rozvoji nadání u žáků základních škol. Jednotlivé aktivity představujeme jako inspirativní, kterých je možno se přímo účastnit nebo ve svých školách organizovat vlastní. Kromě toho představujeme několik deskových her, které je možné v rámci rozvoje nadání využít.

Většina informací v této kapitole byla čerpána z webových stránek. Odkazy na ně najdete v souhrnu použité literatury a zdrojů (přehled webových portálů s materiály podporujícími práci s nadanými žáky).

Použitá literatura a zdroje

1. KOVÁŘOVÁ, Renata, KLUGOVÁ, Iva. Edukace nadaných dětí a žáků. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-430-3
2. TICHÁ, Ivana. Analýza mimoškolní činnosti u intelektově nadaných žáků. Bakalářská práce. Ostrava, 2011. Vedoucí práce: Renata Kovářová.

Webové portály s aktivitami či materiály využitelnými při práci s nadanými žáky

1. Dětská tisková agentura: www.dta.cz
2. Klub přátel deskových her: www.deskovehry.info
3. Centrální bod systému podpory nadání: www.talentovani.cz
4. Patron nadaných žáků: www.qiido.cz
5. Centrum rozvoje nadaných dětí: www.nadanedeti.cz
6. Organizace věnující se péči o mimořádně nadané děti: www.centrumnadani.cz
7. Nevýdělečné apolitické sdružení nadprůměrně inteligentních lidí bez rozdílu rasy a vyznání: www.mensa.cz
8. Společnost pro talent a nadání kolektivní člen mezinárodní společnosti ECHA: www.talent-nadani.cz
9. Národní ústav pro vzdělávání: www.nuv.cz

10. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: www.msmt.cz
11. Asociace pro mládež, vědu a techniku: www.amavet.cz
12. Česká rada dětí a mládeže: www.crdm.cz
13. Dětská tisková agentura: www.wp.publisher.cz
14. Asociace debatních klubů: www.debatovani.cz

PaedDr. Renata Kovářová, Ph.D.

Katedra speciální pedagogiky

Pedagogická fakulta OU

Varenská 40a

701 03 Ostrava

E-mail: renata.kovarova@osu.cz